

І. М. ДЯЧЕНКОкандидат наук з соціальних комунікацій, доцент
Класичний приватний університет**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ЖУРНАЛІСТА В КОНТЕСТІ ЙОГО ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

У статті розкрито сутність поняття “професійна свідомість”; висвітлено філософські, педагогічні та психологічні погляди на проблему формування професійної свідомості, стійкої громадянської позиції і патріотизму в майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки; визначено організаційно-педагогічні умови формування професійної свідомості майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: громадянська позиція, майбутній журналіст, особистість, патріотизм, професійна підготовка, професійно спрямоване освітнє середовище, організаційно-педагогічні умови.

У непростих умовах утвердження незалежності нашої країни проблема формування особистості українця-патріота з активною і чіткою громадянською позицією наразі набула загальнодержавного масштабу. Потребує оновлення система підготовки майбутніх фахівців, у тому числі журналістів, виникла необхідність осмислення шляхів формування професійного світогляду та стійкої громадянської позиції майбутніх представників “четвертої влади” як носіїв національної ідеї.

Актуальність порушеної у статті проблеми підкреслюється суспільними очікуваннями щодо незаангажованості працівників ЗМІ й посиленої відповідальності журналістів, які мають чітку громадянську позицію, володіють професійною свідомістю й неупередженістю до збору, обробки й розповсюдження інформації.

Теоретична значущість і недостатня розробленість цієї проблеми визначили тему статті, а її метою стало розкриття сутності поняття “професійна свідомість”; висвітлення філософських, педагогічних та психологічних поглядів на проблему формування професійної свідомості, стійкої громадянської позиції і патріотизму в майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки; визначення організаційно-педагогічних умов формування професійної свідомості майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки.

Проблема формування особистості громадянина й патріота стала предметом вивчення багатьох українських і зарубіжних дослідників (Г. Ващенко, М. Грушевський, А. Дістервег, О. Духнович, А. Макаренко, І. Огієнко, Й. Песталоцці, І. Поплужний, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.).

Специфіка журналістської діяльності висвітлена в наукових розвідках С. Виноградової, В. Горохова, І. Дзялошинського, М. Житарюка,

Я. Засурського, В. Здоровеги, Г. Лазутіної, К. Маркелова, Г. Мельник, І. Михайлина, А. Москаленка, В. Олешка, Є. Проніної, Є. Прохорова, Д. Рендалла, В. Різуна, О. Самарцева, І. Чемерис та ін.

Як зазначається в Державній національній програмі “Освіта: Україна XXI століття”, в педагогічному плані громадянськість містить у собі знання, переживання і вчинки. Ці складники знаходяться в тісних зв'язках і взаємодії при переважанні на певних етапах розвитку індивіда емоційного компонента у формуванні сфери почуттів [5].

Дефініції поняття “патріот” загалом зводяться до відданості, здатності на подвиг, готовності на пожертви в ім'я інтересів рідної землі [15]. Патріотизм визначається як бажання працювати на користь своєї держави і походить від бажання творити добро – якнайбільше і якнайкраще [4]. Український педагог І. Бех розглядає патріотизм як фундаментальну особистісну цінність [2, с. 4].

Патріотизм є одним із основних принципів і обов'язків моралі, що проявляються у ставленні до праці, суспільної діяльності, міжнародних відносин, обов'язку перед своїм народом [9]. Сьогодні патріотизм тлумачиться як суспільний і моральний принцип, що характеризує ставлення людей до своєї країни, яке виявляється у визначеному способі дій та складному комплексі суспільних почуттів, що називається любов'ю до Батьківщини. Патріотизм як культурно-історичний феномен не абсолютизує жоден з періодів вітчизняної історії; це – явище синтетичне, яке відображає все незаперечно цінне, накопичене нацією [12, с. 243].

Наразі як ніколи одним із головних завдань освіти (зокрема – професійної, з підготовки майбутніх журналістів) є формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати. Тому в навчально-виховному процесі, окрім збагачення учнів знаннями, повинно відбуватися залучення їх до “національно-культурних традицій, збагачених загальнолюдськими цінностями світової культури” [8].

Сучасний соціум очікує працівників ЗМІ, які мають чітку й незламну громадянську позицію, усвідомлене розуміння свого професійного призначення й соціальної ролі в умовах відстоювання національної ідеї, журналістським світоглядом. Майбутні представники “четвертої влади” повинні глибоко усвідомлювати відповідальність перед законом та власним сумлінням за свою діяльність, сприяти консолідації нації.

Світогляд трактують як комплекс уявлень людини про себе і про світ, єдність знання й оцінки, як результат суспільної самосвідомості. Світогляд журналіста впливає на виконання ним професійних функцій, на формування громадської думки, на формування якої впливають і духовні цінності, що є найвищим рівнем регуляції соціальних процесів і зміцнюють соціум.

Сьогодні журналіст є активним учасником соціокультурної творчості, його завдання, на думку С. Виноградової, – зміна, розвиток елементів культури, створення її ціннісно-нормативних координат, культурне осна-

щення соціальних процесів [3]. На думку С. Корконосенка, “перш, ніж стати журналістом за посадою, треба стати журналістом за світовідчуттям, способом сприйняття навколишнього життя, професії й себе у професійному середовищі” [11, с. 3].

Від того, наскільки високим і усвідомленим буде розуміння журналістом соціальної ролі в сучасному світі, свого професійного призначення прямопропорційно залежить ефективність виконання ним фахових завдань, функцій працівника ЗМІ, оскільки, як стверджує за словами журналістикознавець О. Кузнецова, “висока моральна свідомість журналіста повинна визначати його діяльність” [9]. Ефективність виконання майбутнім журналістом фахових функцій значною мірою визначатиметься не журналістською вправністю, наявністю навичок та вмінь створювати правдивий інформаційний продукт, але й рівнем його професійної свідомості й від того, наскільки журналіст сам себе усвідомлює представником “четвертої влади”, наскільки він здатний духовно єднати і зміцнювати суспільство, тим самим впливаючи на його “духовний код”, політичну стабільність і соціальне здоров’я.

Проте сучасна система журналістської освіти не акцентує на формуванні у студентів професійної свідомості, що загострює необхідність забезпечення умов для творчої самореалізації майбутніх працівників ЗМІ, посилює потребу, “з одного боку, надати кожній людині повну свободу, а з іншого – зробити так, щоб вона бажала робити те, що необхідне суспільству” [7, с. 9].

У зв’язку з орієнтацією України на європейські стандарти освіти виникає необхідність посиленої уваги до духовної сфери випускника вищої школи, створення умов для формування покоління, здатного навчатися та змінюватися впродовж усього життя [1].

Професійна підготовка майбутніх журналістів, на наше переконання, повинна включати й духовний розвиток студента, формування його ціннісних орієнтацій, чіткого бачення шляхів вирішення проблеми, стійкої громадянської позиції, аналітичного мислення, вміння підключати журналістську інтуїцію і професійну свідомість, бо “тільки дійсність, відображена в свідомості й серці журналіста, дає і багатство думки, і багатство мови, точне і яскраве втілення думки у слові” [10, с. 38].

Сучасний працівник ЗМІ повинен уміти протистояти натискові заангажованості, доводити власну думку і бути готовим до конструктивного діалогу з усіма представниками суспільства; керуючись власним журналістським світоглядом, формувати прогресивну громадську думку, відображаючи реальний світ через призму свого світогляду. Молодь гостріше, ніж інші соціальні групи, відчуває історичний час, швидше уловлює, хоч не завжди свідомо, його вимоги. У свідомості молоді людини точніше відображаються як нові суспільні проблеми, так і недосконалість чи відсутність умов їх реалізації.

Журналіст повинен мати стійку громадянську позицію, бути справжнім патріотом своєї держави. В довідковій літературі патріотизм тлумачиться як позиція, що поєднує відданість і любов до батьківщини, солідарність із власним народом та повагу до інших народів і пошану до їхніх суверенних прав [16, с. 1032]. Благородне почуття патріотизму, любов до Батьківщини і відданість їй здавна властиві людям. Це почуття було рушійною силою, яка піднімала народ на боротьбу проти чужоземних завойовників і всіх пригноблювачів. Патріотизм виявляється у практичній діяльності особистості, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів.

Наразі патріотизм підноситься на вищий щабель, поширюється на все населення країни, пронизує всі сфери суспільного життя, має спрямований характер, що виявляється у свідомому ставленні людей до праці, суспільно-політичної діяльності, непримиримості до будь-яких порушень прав людини, норм і правил демократичного співжиття. Завдяки цьому патріотизм є одним з найважливіших чинників розвитку демократичного суспільства [14].

Майбутнього журналіста необхідно навчити “побачити те, що ніхто ніколи не помітить” [13, с. 7], що підтверджує його професійний статус як представника “четвертої влади”, адже спочатку – “свіжість погляду, оригінальність думки, мужність і сміливість, а вже опісля – дуже важлива професійна вправність” [6, с. 73].

На основі системи цінностей та досвіду професійної творчої діяльності, набутого у процесі навчання у вищому навчальному закладі, формується журналістський світогляд, духовно-ціннісні орієнтири майбутніх працівників ЗМІ. Для цього необхідно забезпечити організаційно-педагогічні умови, які сприяють формуванню у майбутніх журналістів професійного світогляду:

- створення професійно орієнтованого журналістського освітнього середовища;
- моделювання журналістських ситуацій, наближених до екстремальних з метою формування у студентів умінь оперативно діяти, аналітично мислити, адекватно оцінювати й аналізувати ситуацію, знаходити ти найоптимальніші шляхи вирішення проблеми;
- організація творчої взаємодії в атмосфері гуманістичних міжособистісних стосунків на засадах конструктивного діалогу як однієї з передумов формування професійного світогляду;
- використання інноваційних технологій та забезпечення варіативності навчання;
- залучення студентів до творчої проектної діяльності через створення сценаріїв радіо- і телепередач, їх презентації та захисту.

За словами журналістикознавця А. Москаленка, університетська освіта – це “ключ до дверей оволодіння журналістською професією. А далі – самоосвіта протягом усього творчого життя” [10, с. 14].

Отже, становлення української державності, інтеграція в європейське та світове співтовариства, відмова від тоталітарних методів управління державою і побудова демократичного суспільства передбачають орієнтацію на людину, націю, досягнення і досвід національної культури, що й означає основні напрями реформування вищої освіти (зокрема, журналістської) України. Сьогодні посилюється актуальність розбудови України з урахуванням її національних інтересів, ментальності українців, особливостей способу життя, традицій, звичаїв народу. Ці ідеї складають серцевину громадської думки, яку покликані формувати журналісти.

Список використаної літератури

1. Беспалов В. Реалізація концепції виховної роботи в ОДЕУ / В. Беспалов, С. Стеценко // Вища школа. – 2011. – № 4. – С. 107–112.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – Київ : ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Виноградова С. М. Слагаемые журналистской профессии / С. М. Виноградова // Корконосенко С. Г. Основы творческой деятельности журналиста / Ред.-сост. С. Г. Корконосенко. – Санкт-Петербург : Знание, СПБИНВЭСЭП, 2000. – 272 с.
4. Волкова Н. П. Педагогіка / Н. П. Волкова. – Київ : Академія, 2002. – 575 с.
5. Державна національна програма “Освіта: Україна ХХІ століття”. – Київ : Райдуга, 1994. – 62 с.
6. Здоровега В. Підготовка журналістів: погляди збоку і зсередини / В. Здоровега // Про журналістику і журналістів: статті, есе, виступи. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – №3(27). – 141 с.
7. Зязюн І. А. Педагогіка добра і реалії: наук.-метод. посіб. / І. А. Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
8. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Педагогічна газета. – 2000. – № 6 (72). – С. 6.
9. Кузнецова О. Д. Ціннісно-етичне регулювання журналістської діяльності в Україні : автореф. дис. ... д-ра філол. Наук : 10.01.08 / О. Д. Кузнецова ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 1999. – 40 с.
10. Москаленко А. Теорія журналістики : навч. посіб. / А. Москаленко. – Київ : ЕксОб, 2002. – 334 с.
11. Основы творческой деятельности журналиста : учебник для студ. вузов по спец. “Журналистика” / редактор-составитель С. Г. Корконосенко. – Санкт-Петербург : Знание : СПБИНВЭСЭП, 2000. – 272 с.
12. Професійна освіта : Словник : навч. посіб. / укл. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. – Київ : Вища шк., 2000. – 380 с.
13. Сосновская А. М. Журналист: личность и профессионал (психология идентичности) / А. М. Сосновская. – Санкт-Петербург : Роза мира, 2005. – 206 с.
14. Соціологічна думка України : навч. посіб. / ред. М. В. Захарченко та ін. – Київ : Заповіт, 1996. – 424 с.
15. Україна в ХХІ столітті (1900–2000) : зб. документів і матеріалів / упоряд. А. Г. Слюсаренко та ін. – Київ : Вища школа, 2000. – 351 с.
16. Універсальний словник-енциклопедія / гол. ред. ради чл. кор. НАНУ М. Попович. – Київ : Ірина, 1999. – 1551 с.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2015.

Дяченко И. Н. Формирование профессионального сознания будущего журналиста в контексте его гражданской позиции: теоретический аспект

В статье раскрыта сущность понятия “профессиональное сознание”; освещены философские, педагогические и психологические взгляды на проблему формирования профессионального сознания, устойчивой гражданской позиции и патриотизма у будущих журналистов в процессе профессиональной подготовки; определены организационно-педагогические условия формирования профессионального сознания будущих журналистов в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: гражданская позиция, будущий журналист, личность, патриотизм, профессиональная подготовка, профессионально направленная образовательная среда, организационно-педагогические условия.

Dyachenko I. Formation of Professional Consciousness of the Future Journalist in the Context of his Civil Position: the Theoretical Aspect

The article reveals the essence of the concept of “professional consciousness”; lit philosophical, pedagogical and psychological views on the problem of formation of professional consciousness, sustainable citizenship and patriotism among the future journalists in the process of professional training; identifies organizational and pedagogical conditions of formation of professional consciousness of future journalists in the process of professional training.

Topicality of the problem that this article emphasizes the social expectations about independence of media workers and the enhanced responsibilities of journalists, who have a clear civil position, professional consciousness and integrity to the collection, processing and dissemination of information. Modern society expects the media that have a clear and inflexible citizenship, conscious understanding of their own professional destiny and social role in terms of defending the national idea, journalistic horizons.

The future representatives of the “fourth estate” must be deeply aware of the responsibility before the law and their own conscience for their own activities, to contribute to the consolidation of the nation. The worldview of the journalist will affect the performance of professional functions, the formation of public opinion, the formation of which is influenced by spiritual values, which is the highest level of regulation of social processes and strengthen the society. Modern media professional should be able to withstand the onslaught of bias, to prove own opinion and be ready for constructive dialogue with all representatives of the company; based on its own journalistic worldview, shaping progressive social thought, reflecting the real world through the prism of their worldview.

Key words: citizenship, the future journalist, the personality, patriotism, training, professionally oriented educational environment, organizational-pedagogical conditions.